

ΑΚΑΔΗΜΑΤΚΟΝ ΕΤΟΣ 1957—1958	ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1957 - ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1958	Η' ΤΟΜΟΣ	ΑΡΙΘ. ΤΕΥΧΟΥΣ 4-5
-------------------------------	-----------------------------------	-------------	-----------------------------

Ο ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΚΟΝΤ ΚΑΙ Η ΘΕΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ (Auguste Comte)

Υπό τοῦ κ. Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗ

Πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν καὶ ἀκριβῶς τὴν 5 Σεπτεμβρίου 1857 ὁ θεμελιωτὴς τῆς θετικιστικῆς φιλοσοφίας Αὐγουστος Κόντ ἐτερμάτιζεν εἰς τὴν ὁδὸν Monsieur le Prince 10 τῶν Παρισίων μίαν πολύμοχθον ζωὴν δαπανηθεῖσαν ὄχι μόνον εἰς τὴν θεωρητικὴν ἔρευναν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος τῶν πορισμάτων τῶν θεωρητικῶν του ἀναζητήσεων. Ὁ Αὐγουστος Κόντ ἀνήκει εἰς τὴν μερίδα τῶν φιλοσόφων οἱ ὅποιοι ἠθέλησαν νὰ ἀφήσουν τὸν τύπον τῶν δακτύλων των ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας. Δὲν ἐπέτυχε βεβαίως τὴν πραγμάτωσιν τῶν προθέσεών του. Ἐπραγματοποίησεν ὅμως κάτι ποῦ μόνον οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι ἐπετέλεσαν. Κατώρθωσε νὰ δώσῃ ὡς ἀδιάφυστον τεκμήριον τῆς ἐπιδράσεώς του τὴν πολιτογραφίησιν ὄχι μόνον εἰς τὴν ὁρολογίαν τῆς φιλοσοφίας ἀλλὰ καὶ τῆς καθημερινῆς γλωσσικῆς χρήσεως τῶν παγκοίνως πλέον χρησιμοποιοιμένων ἐκφράσεων, θετικὰ δεδομένα, θετικὴ ἐξέτασις τῶν πραγμάτων, θετικὴ νοοτροπία, θετικὴ φιλοσοφία, θετικισμός. Ἐκτὸς τούτου χάρις εἰς τὴν ἰδικὴν του ἐπιμονὴν κατορθώθη σήμερον, ὅλοι μας, εἰδικοί καὶ μὴ εἰδικοί, νὰ ἀναγνωρίζωμεν ὡς αὐτοτελῆ καὶ ἀνεξάρτητον μάθησιν, τὴν ἐπιστήμην ἣτις ἐξετάζει τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα, τὴν κοινωνιολογίαν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Αὐγουστος Κόντ δὲν ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τοῦ ὅρου θετικισμὸς **Positivisme**. Ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψεν ὅτι ὁ ὅρος οὗτος ἐχρησιμοποιήθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῆς σχολῆς τοῦ Σαιντ—Σιμόν. Παρ' ὅλον ὅμως ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ὁ Κόντ ὁ πρῶτος εὐρετής, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ὅστις κατόπιν τεραστίου πνευματικοῦ μόχθου κατώρθωσε νὰ καθορίσῃ ἀκριβολογικῶς τὸ ἐννοιολογικὸν περιεχόμενον τοῦ ὅρου καὶ νὰ ἐμφανίσῃ τὸν θετικισμὸν ὡς ἀπρητισμένον φιλοσοφικὸν σύστημα. Ὡς πρὸς τὴν ἐπιστήμην τῆς κοινωνιολογίας ὑπῆρξε καὶ ἀνάδοχος καὶ πατήρ. Ἐδωκεν εἰς αὐτὴν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν πρώτην διαμόρφωσιν. Σήμερον πλέον ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα τὸν ἀνεγνώρισε καὶ ὡς πατέρα τῆς κοινωνιολογίας καὶ ὡς θεμελιωτὴν τοῦ φιλοσοφικοῦ θετικισμοῦ. Τόσον ἡ ἱστορικὴ ὅσον καὶ ἡ συστηματικὴ φιλοσοφικὴ σκέψις σταματᾷ ἐμπρὸς εἰς τὰς θεωρίας του καὶ τὴν πρακτικὴν του δραστηριότητα διὰ νὰ τὴν συζητήσῃ καὶ διὰ νὰ τὴν ἀξιολογήσῃ. Ἡ ἀξιολόγησις δὲν εἶναι πάντοτε ὁμόφωνος. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς γάλλους μελετητὰς τὸν ἀναγνωρίζουν

ὡς τὴν ὑψηλότεραν φιλοσοφικὴν διάνοιαν τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Οἱ ἐπικριταὶ τοῦ ἐπισημαίνουσι τὸν ἐγκλιβωτισμὸν τῆς σκέψεως τοῦ ἐντὸς στενῶς καθωρισμένων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πλαισίων, τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ καὶ τὴν ὑπεροφίαν τοῦ ἐναντι σημαντικωτάτων ἐκπροσώπων τῆς νεωτέρας φιλοσοφικῆς σκέψεως. Ἄρκετον εἶναι νὰ διαμνημονευθῇ ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ ὅτι μεταξὺ τῆς ἰδικῆς τοῦ φιλοσοφίας καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Κόντ ὑπάρχει ἡ ἀπόστασις, ἣτις ὑφίσταται μεταξὺ τῆς φυσικῆς τοῦ Γκαλιλεῖ καὶ τῆς φυσικῆς τῶν περιπατητικῶν τῆς ἀρχαιότητος. Σημειώνουσι προσέτι οἱ ἐπικριταὶ τοῦ τὴν ἀντιδραστικὴν τοῦ τάσιν ἐναντι ἐπιστημονικῶν θεωριῶν, αἵτινες ἀπεδείχθησαν κατόπιν γονιμώταται, τὴν ὑπὲρ τῆς δικτατορικῆς διακυβερνήσεως συνηγορίαν τοῦ καὶ τὸν ἐκτροχιασμὸν τοῦ εἰς οὐτοπιστικὰς συλλήψεις καὶ ἐπιδιώξεις. Τυγχάνει σύμπτωμα λίαν ἐνδεικτικὸν διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν καὶ εἰς τοὺς φιλοσοφικοὺς κύκλους τῆς ἐποχῆς μας ἀντιπάθειαν ἐναντίον τοῦ, τὸ ὅτι ὁ σύγχρονός μας ἄγγλος φιλόσοφος Bertrand Russel εἰς τὴν κατὰ τὸ 1946 ἐκδοθεῖσαν «Ἱστορίαν τῆς δυτικῆς φιλοσοφίας» οὐδὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κόντ ἀναφέρει. Παρὰ πάντας ὅμως τοὺς δισταγμοὺς, οἵτινες ἀνακύπτουν ἐν ὄψει τῆς φιλοσοφίας τοῦ πατρὸς τοῦ θετικισμοῦ καὶ τῆς κοινωνιολογίας, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν προθέσεων τοῦ καὶ τὴν συγκινητικὴν πρὸς τὸ δόγμα τὸ ὁποῖον διεκήρυτε ἀφοσίωσίν του. Διὰ τὸν Κόντ ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι μονομερῆς διανοητικὴ ἀπασχόλησις. Δὲν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ ἐνταχθῇ ὁ ἰδρυτὴς τοῦ θετικισμοῦ εἰς τοὺς στοχαστὰς οἵτινες ἐπαναπαύονται εἰς τὴν θεωρητικὴν ἔρευναν. Διὰ τὸν Κόντ ἡ φιλοσοφία εἶναι ὑπόθεσις ζωῆς. Θυσιάζει τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν πνευματικὴν τοῦ ὑγείαν διὰ νὰ τὴν ὑπηρετήσῃ. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐνάμιλλον τοῦ ἔχει τὸν Φρειδερίκον Νίτσε. Δὲν ὑπάρχει δι' αὐτὸν δυῖσμός μεταξὺ φιλοσοφίας καὶ ζωῆς, θεωρίας καὶ πράξεως. Βλέπει τὴν φιλοσοφίαν ὡς προέκτασιν τῆς ζωῆς καὶ διὰ τοῦτο ἀφίνει τὴν ζωὴν νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ἔνεκα τῆς στενῆς αὐτῆς συναφείας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ, ἐὰν δὲν ῥίψωμεν ἐν βλέμμα εἰς τὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς τοῦ ἐν συνεπαφῇ μὲ τὴν φιλοσοφικὴν τοῦ δραστηριότητα.

Ὁ Αὐγουστος Κόντ ἐγεννήθη εἰς τὴν γαλλικὴν πόλιν Μοντπελλιὲ τὴν 19 Ἰανουαρίου 1798. Ἡ πατρικὴ τοῦ οἰκογένεια ἦτο αὐστηρῶν καθολικῶν ἡθῶν καὶ ἀρχῶν. Παρ' ὅλην τὴν συντηρητικότητι τῆς οικογενείας τοῦ τὰ γεγονότα τὰ διαδραματισθέντα κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἡλικίαν κάτω ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Βοναπάρτου, ἣτις εἶχεν ἐπακολουθήσει ὡς συνέχεια τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως εἶχον ἀσκήσει ἐπ' αὐτοῦ ζωνηροτάτην ἐπίδρασιν. Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ἔκτου τόμου τῶν «Μαθημάτων τῆς θετικῆς φιλοσοφίας» ἀναφερόμενος ὁ Κόντ εἰς τὰ περιστατικὰ τῆς προσωπικῆς τοῦ ζωῆς λέγει ὅτι εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν, ἦτοι κατὰ τὸ ἔτος 1812 «εἶχε πλέον περάσει ὅλα τὰ οὐσιώδη στάδια τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος καὶ εἶχεν αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην μιᾶς παγκοσμίου πολιτικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἀναγεννήσεως». Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον τῆς παιδικῆς τοῦ ἡλικίας ἠγναντοῦτο κατὰ παντὸς ἐξαναγκασμοῦ, κατὰ πάσης προσπάθειας προερχομένης ἐκ τοῦ συντηρητικοῦ πνεύματος τῆς οικογενείας τοῦ πρὸς ρύθμισιν τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ. Ἡ ψυχὴ τοῦ ὅμως διακατείχετο ἀπὸ σεβασμὸν ἐναντι πάσης πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ὑπεροχῆς. Εἰς τὸ Παρίσι ἐστάλη ὑπὸ τῶν γονέων τοῦ δεκαεξαετῆς κατὰ τὸ 1814 καὶ μετ' ἐπιτυχεῖς ἐξετάσεις εἰσῆχθη εἰς τὴν «Πολυτεχνικὴν Σχολήν», εἰς ἣν

εφοίτησε μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1816, ὅποτε διὰ λόγους πολιτικοὺς ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν παλινορθωσιν τῆς βασιλείας ἀνεστάλη ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς. Ἡ φοίτησις τοῦ Κόντ εἰς τὴν Πολυτεχνικὴν Σχολὴν ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὴ διὰ τὴν ἐξέλιξίν του. Τὸ ἴδρυμα τοῦτο εἶχεν ἰδρυθῆ κατὰ τὸ ἔτος 1795 ὑπὸ τῆς Convention. Εἰς αὐτὸ διετηρεῖτο ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του τὸ φιλελεύθερον δημοκρατικὸν πνεῦμα. Οἱ εἰς αὐτὸ ἐκπαιδευόμενοι σπουδασταὶ συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλους ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀδελφότητος, τῆς «*fraternité*» ὅπως εἶχε διακηρύξῃ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1789. Τοὺς συνέδεον ἐπίσης ἡ πεποιθήσις ὅτι τὸ περιεχόμενον τῶν σπουδῶν τῶν ἤτο λίαν σημαντικὸν διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Κόντ εἶδε τὴν Πολυτεχνικὴν Σχολὴν ὡς τὸ πρῶτον ἴδρυμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἐξυπηρετοῦν τὴν ἐπιστήμην. Ἐκεῖ δὲ ἐδιδάχθη νὰ θαυμάζῃ τὸν Λαντὸν καὶ νὰ μισῇ τὸν Ναπολέοντα. Τὰ δραματικὰ γεγονότα τῶν ἡμερῶν τῆς τελευταίας δραστηριότητος τοῦ Βοναπάρτη εἶχον ἀναρριπίσει πάλιν τὴν ἐπαναστατικὴν ἰδεολογίαν τῶν σπουδαστῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ἀπέκτα ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδεολογία τοῦ Σαιντ - Σιμόν πολλοὺς ὁπαδοὺς. Ἡ βασιλικὴ τότε Κυβέρνησις λαβοῦσα γνῶσιν τῆς κρατουσῆς εἰς τὴν Πολυτεχνικὴν Σχολὴν καταστάσεως, ἐχρησιμοποίησεν ὡς πρόφασιν διαμαρτυρίαν τῶν φοιτητῶν κατὰ τινος ἐκ τῶν καθηγητῶν, διὰ νὰ κλείσῃ τὴν Σχολὴν, διατάσσουσα τὴν ἐπάνοδον τῶν σπουδαστῶν εἰς τὰς ἐστίας τῶν. Ὅθεν εὐρέθῃ ἠναγκασμένος καὶ ὁ Κόντ νὰ ἐπανέλθῃ κατὰ τὰ τέλη Ἀπριλίου τοῦ 1816 εἰς τὴν πατρικὴν του οἰκίαν εἰς Μοντπελλιέ. Ἄλλ' ἐκεῖ πλέον δὲν ἠδύνατο νὰ ζήσῃ μέσα εἰς τὸ ἀσφυκτικὸν δι' αὐτὸν περιβάλλον τῆς οἰκογενείας του. Ὅπως καταφαίνεται ἀπὸ ἓν χειρόγραφόν του γραμμένον τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1816, ἡ ψυχὴ του ἐφλέγετο ἀπὸ τὴν πίστιν πρὸς τὰ ἐπαναστατικὰ ἰδεώδη καὶ κατείχετο ἀπὸ ἀποστροφὴν πρὸς τὸν κλῆρον Ὡς τίτλον τοῦ χειρογράφου χρησιμοποιεῖ τὰς λέξεις: Ἀνθρωπότης, Ἀλήθεια, Δικαιοσύνη, Ἐλευθερία, Πατρίς, Πλησίασις μετὰ τῶν συστήματος τοῦ 1793 καὶ τοῦ 1816. Εἰς τὴν πατρικὴν του πόλιν δὲν φαίνεται νὰ ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ. Αἱ ὑπάρχουσαι βιογραφικαὶ εἰδήσεις μᾶς πληροφοροῦν ὅτι τὴν ἐσπέραν τῆς 5ης Ἰουλίου 1816 εὐρίσκετο εἰς τὴν Λυὸν ταξιδεύων πρὸς τὸ Παρίσι. Οἱ γονεῖς του, ὅπως ἦτο φυσικόν, δὲν ἐνέκριναν τὸ ταξιδιόν του καὶ τοῦ εἶχον δηλώσει ὅτι δὲν εἶχε νὰ περιμένῃ ἀπ' αὐτοὺς βοήθειαν. Τὸν ἐγκατέλειψαν σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου καὶ μόνον ἡ μητέρα του ἐξηκολούθει νὰ τοῦ παρέχῃ μὲ ἐπιστολὰς τὰς συμβουλάς της.

Εἰς τὸ Παρίσι τὸ πρῶτον κατάλυμά του ἦτο ἐν ξενοδοχείῳ πλησίον τῆς πλατείας τῆς Σορβόννης. Διὰ νὰ ζήσῃ δὲν εἶχε οὐδὲν ἄλλο μέσον ἀλλὰ μόνον τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς μαθηματικῆς του ἰδιοφυΐας. Εἰς τὴν Πολυτεχνικὴν Σχολὴν ἡ ἐπίδοσίς του εἰς τὰ μαθηματικὰ εἶχεν ἀναγνωρισθῆ καὶ ἀπὸ τοὺς συμμαθητάς του καὶ ἀπὸ τοὺς καθηγητάς. Λόγω τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ ταλάντου του κατώρθωσε νὰ εὔρῃ ἰδιωτικὰς παραδόσεις μαθηματικῶν ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐκέρδιζε 200 φράγκα κατὰ μῆνα. Εἰς μίαν ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν φίλον του Valat τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1816 ἔγραφε: «Λίδω μαθήματα μαθηματικῶν τὰ ὁποῖα δὲν με κουράζου καθόλου, καὶ ὁμως ἔχω τὴν ἱκανοποίησιν νὰ βλέπω ὅτι ἀποδίδουν πολὺ εὐτυχεῖς καρπούς. Διὰ νὰ σοῦ ἀναφέρω ἐν παράδειγμα, ἐδίδαξαι εἰς ἑξ ἑβδομάδας τὴν γεωμετρίαν καὶ τὴν ἀριθμητικὴν εἰς ἓνα νέον, ὅστις διατρεῖ πολὺ καλὰ εἰς τὴν κατοχὴν του τὰ διδασθέντα».

Οἱ παλαιότεροι βιογράφοι τοῦ Κόντ ἐθεώρουν ὡς τὸ πρῶτον ἀποφασιστικὸν αἷτιον τῆς διαμορφώσεως τῶν ἰδεῶν του τὴν κατὰ τὸ 1817 προσέγγισίν του πρὸς τὸν οὐτοπιστὴν σοσιαλιστὴν Σαιντ - Σιμόν. Αἱ νεώτεροι ἔρουναι ἔδειξαν ὅτι πρὸ τῆς προσλήψεώς του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σαιντ - Σιμόν, μεσολαβεῖ μία περιπέτεια, ἣτις ἤσκησε βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν νεαρὸν τότε Κόντ. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1816 εἶχε γνωρισθῆ μετὰ τὸν στρατηγὸν τοῦ μηχανικοῦ Bernard, ὁ ὁποῖος εἶχε συμβληθῆ μετὰ τὸ ἀμερικανικὸν Κογκρέσσον νὰ μεταβῆ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ὡς στρατιωτικὸς οργανωτής. Μεταξὺ τῶν σχεδίων τῆς μελετωμένης οργανώσεως συμπεριλαμβάνετο καὶ ἡ ἴδρυσις Πολυτεχνικῆς Σχολῆς. Ὁ στρατηγὸς ἐδέχθη νὰ ἰδρῦσῃ εἰς τὴν σχολὴν αὐτὴν καὶ ἔδραν περιγραφικῆς γεωμετρίας, ἣτις θὰ ἐδίδετο εἰς τὸν Κόντ. Αἱ σχετικαὶ συνεννοήσεις ἦσαν λίαν εὐνοϊκαὶ καὶ εἶχε προβλεφθῆ ὡς χρόνος τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Κόντ διὰ τὴν Ἀμερικὴν ὁ Μάρτιος τοῦ 1817. Πρὸ μιᾶς τοιαύτης ἀποστολῆς εὐρισκόμενος ὁ φιλόσοφος μας ἤσκησε πλέον νὰ διαθέτῃ τὸν χρόνον ὅστις τοῦ ἐπερίσσειεν ἀπὸ τὰ ἰδιωτικά του μαθήματα διὰ τὴν προπαρασκευὴν του. Εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν φίλον του Valat τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1816 γράφει: «Κατὰ τὰς ὥρας ποὺ δὲν ἔχω μαθήματα ἀσχολοῦμαι ἀποκλειστικῶς νὰ μάθω τὰ ἀγγλικά, καὶ νὰ ἐνισχύσω τὰς γνώσεις μου εἰς τὴν περιγραφικὴν γεωμετρίαν καὶ τὰς ἐφαρμογὰς τῆς». Εἰς μίαν ἄλλην ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν αὐτὸν φίλον του τῆς 29 Ὀκτωβρίου τοῦ 1816 γράφει «Σπουδάξω τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἀγοράξω βιβλία σχετικὰ μετὰ τὸ ἀμερικανικὸν σύνταγμα καὶ βιβλία δυνάμενα νὰ μοῦ δώσουν ἰδέαν περὶ τῆς χώρας αὐτῆς. Δὲν φαντάζεσαι πόσῃ εὐχαρίστησιν μοῦ προξενοῦν αἱ πληροφοροῖαι ποὺ συλλέγω. Εἶναι μία εὐτυχία νὰ βλέπῃ κανεὶς πόσον οἱ εὐτυχεῖς αὐτοὶ λαοὶ ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας». Αἱ σχετικαὶ μετὰ τὴν Ἀμερικὴν μελέται του γίνονται αἰτία νὰ θέτῃ πρὸ ἑαυτοῦ ὡς ἰδεῶδες πρότυπον τὸν Φραγκλῖνον. Περὶ αὐτοῦ γράφει εἰς τὸν φίλον του. «Ἐγὼ πραγματικὸς φιλόσοφος... Σοῦ ἐξομολογοῦμαι ὅτι ἐπῆρα ὡς πρότυπον τῆς συμπεριφορᾶς μου τὸν περίφημον αὐτὸν ἄνθρωπον (δηλ. τὸν Φραγκλῖνον) τὸν θεῖον αὐτὸν ἄνθρωπον. Προσπαθῶ νὰ μιμηθῶ τὸν νεώτερον αὐτὸν Σωκράτη, ὅχι ἀπομιμούμενος τὸ τάλαντόν του ἀλλὰ τὸ ἦθος του». Ἡ πραγματικότης ὅμως διέψευσε τὰ σχέδια τοῦ Κόντ. Ἡ ἴδρυσις τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς ἐνεκρίθη κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ Κογκρέσσου ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως ἀνεβλήθη ἐπ' ἀόριστον. Ὁ Κόντ ἐδοκίμασε σφοδρὰν ἀπογοήτευσιν. Ἐν τούτοις ὅμως ἡ προπαρασκευὴ του ἐκεῖνη ὑπῆρξε πολὺ σημαντικὴ διὰ τὴν μελλοντικὴν του δραστηριότητα. Κατὰ τὴν περιόδον ἐκεῖνην ἠσχολήθη μετὰ πολλὰ θέματα. Ἐξέμαθε τὴν ἀγγλικὴν, ἐμελέτησε τὰ μαθηματικὰ συγγράμματα τοῦ Lagrange, τοῦ Monge καὶ ἠσχολήθη μετὰ τὴν σπουδὴν τῶν σπουδαιωτέρων ἔργων τοῦ Μοντεσιέ. Ὅλα αὐτὰ ἀπετέλεσαν πολύτιμα ἐφόδια διὰ τὴν θεμελίωσιν τῶν θεωριῶν του.

Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του προσέλαβε ὁ Saint - Simon τὸν Κόντ ὡς γραμματέα κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1817 μετὰ ἀμοιβὴν 300 φράγκων κατὰ μῆνα. Ὁ φιλόσοφος μας ἔχει ἐκφρασθῆ ὁ ἴδιος ἐνθουσιωδῶς διὰ τὴν πνευματικὴν του ἐπαφὴν μετὰ τὸν ἀρχηγέτην αὐτὸν τοῦ γαλλικοῦ οὐτοπιστικοῦ σοσιαλισμοῦ. Γράφει εἰς ἐπιστολὴν τοῦ 1818 τὰ ἀκόλουθα «Μὲ τὸν σύνδεσμον τῆς φιλίας καὶ τῆς ἐργασίας τὸν ὁποῖον ἀπέκτησα μετὰ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ὅστις βλέπει πολὺ μακρὰ εἰς τὰ

πολιτικά προβλήματα, ἔμαθα ἕνα πλῆθος ἀπὸ πράγματα τὰ ὁποῖα ματαίως ἐζητούν εἰς τὰ βιβλία καὶ εἰς τὸ διάστημα ἕξ μηνῶν ἕκαμα προόδους πὺν ἴσως μου δὲν θὰ ἔκαμνα εἰς ὅλην μου τὴν ζωὴν. Ἡ ἀπασχόλησις αὐτὴ μοῦ διεμόρφωσε τὴν κρίσιν μου εἰς τὰ πολιτικὰ ζητήματα καὶ ἐπηύξησε τὰς ἰδέας μου ἐν σχέσει μὲ ὅλας τὰς ἄλλας ἐπιστήμας.» Ἡ ἀναστροφή του μὲ τὸν Σαιντ - Σιμόν τὸν ἐδίδαξε δύο πράγματα. 1ον Ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ δημιουργηθῆ μία νέα ἠθικὴ αὐθεντία ἡ ὁποία θὰ ἐλάμβανε τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν. 2ον Ὅτι τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται ὡς ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ μιλιταρισμοῦ καὶ βιομηχανιοκρατίας πρέπει νὰ εὕρη ἐπειγόντως τὴν λύσιν του.

Μαζὶ μὲ τὸν Σαιντ - Σιμόν εἰργάσθη ὁ Κόντ ἀπὸ τοῦ 1817 μέχρι τοῦ 1822. Κατὰ τὸ 1820 εἶχεν ἐκδώσει μίαν πραγματείαν εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαμνε ἀνασκόπῃσιν τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τῶν νεωτέρων χρόνων. Εὗρισκεν ὅτι ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος ἤρξατο ἡ διάλυσις τοῦ παλαιοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Εὐρώπην τῶν ἐπιστημῶν ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐπίδρασεως αὐτῆς ὑπῆρξε τὸ ὅτι κατέστη δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ βιομηχανικοῦ συστήματος, ἣτις δίδει τὴν δυνατότητα εἰς τὴν θετικῶς ὀργανωμένην ἐπιστήμην νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν εἶχε κατὰ τὴν προηγουμένην ἐποχὴν ἡ θεολογία. Ἡ ὁῆξις πρὸς τὸν Σαιντ - Σιμόν ἣτις ἐπῆλθεν ὡς εἴπομεν κατὰ τὸ 1822 εἶχεν ὡς ἀφορμὴν τὴν ἔκδοσιν ὑπὸ τοῦ Κόντ τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Σχέδιον τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς κοινωνίας ἐργασιῶν», συγγράμματός του. Εἰς τοῦτο ἐξεφράζετο μία ἀντίληψις ἣτις ἦτο λίαν ἐκπληκτικὴ καὶ ἀπαράδεκτος διὰ τοὺς τότε προοδευτικοὺς κύκλους. Ὁ Κόντ ἐκηρύσσετο πολέμιος τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Ἀμφότεραι αὐταὶ αἱ ἰδέαι, ἔλεγεν, εἶναι στοιχεῖα μιᾶς κοινῆς ἀρνητικῆς καὶ ἀποσυνθετικῆς νοοτροπίας. Ἡ ἐποχὴ ἐπέβαλλε κατὰ τὸν Κόντ νὰ τεθῆ τέρμα εἰς τὰς ἐπαναστατικὰς ἀρνητικὰς τάσεις· ἔπρεπε νὰ εὗρεθῶν μέτρα ἐπαναφέροντα τὴν κοινωνίαν εἰς ὀργανικὴν ἰσορροπίαν. Τὰ μέτρα αὐτὰ ἠδύνατο μόνον ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη νὰ ὑποδείξῃ, ἐφ' ὅσον ἤθελε καταστῆ θετικὴ ἐπιστήμη. Ἡ κοινωνικὴ ἀναμόρφωσις ἀπαιτεῖ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς νοοτροπίας τῆς κοινωνίας, διότι ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα ἀποδεικνύει ὅτι ὑπάρχει στενὴ ἐξάρτησις μεταξὺ τῆς κοινωνικοπολιτικῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ λαοῦ. Ἡ πνευματικὴ νοοτροπία μεταβάλλεται καὶ ἐξελίσσεται, ἔλεγεν ὁ Κόντ, διερχομένη ἀπὸ τὰ τρία γνωστὰ στάδια. Ἀπὸ τὸ θεολογικὸν μεταβαίνει πρὸς τὸ μεταφυσικὸν καὶ καταλήγει εἰς τὸ θετικιστικόν.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐνεφάνισε πλέον τὸν Κόντ ὡς ἀνεξάρτητον στοχαστὴν, προεκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Σαιντ - Σιμόν καὶ ἐπέφερε τὴν διακοπὴν πάσης συνεργασίας των. Συγχρόνως ὁμοῦ προσείλκυσε τὴν προσοχὴν σημανόντων ἐπιστημόνων καὶ πολιτικῶν, ὅπως τοῦ Guizot, τοῦ Λουκῆ de Broglie, τοῦ μαθηματικοῦ Poinsot, καὶ τοῦ γερμανοῦ Ἀλέξ. φὸν Χούμπολτ. Ἐκτοτε συλλαμβάνει ὁ Κόντ τὸ σχέδιον νὰ ἰδρῶσῃ τὴν θετικιστικὴν φιλοσοφίαν «ὡς μίαν ἐγκυκλοπαιδικὴν ἀναμόρφωσιν καὶ συμπερίληψιν ὅλων τῶν θετικῶν γνώσεων». Ἐνθαρρυνθεὶς ἀπὸ πολυαριθμοὺς ἐπιδοκίμασις ἤρχισεν κατὰ τὸ ἔτος 1826 νὰ ἐκθέτῃ εἰς προφορικὰς παραδόσεις του τὸ σύστημά του ἐνώπιον διασήμων ἐπι-

στημονικῶν προσωπικοτήτων. Ἐν τῷ μεταξύ ὁμως καταλήφθεις ἀπὸ ὑπερκόπω-
σιν περιέπεσεν εἰς φρενικὴν κρίσιν συνοδευομένην καὶ ὑπὸ μελαγχολικῆς κατα-
θλίψεως.

Δὲν ἦτο μόνον ἡ ὑπερκόπωση ἣτις εἶχε προκαλέσει τὴν περιπέτειαν εἰς τὸν
Κόντ. Ἐπιέζετο καὶ ὑπὸ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν. Ἠναγκάζετο νὰ συνεχίξῃ τὰς
ιδιωτικὰς παραδόσεις διὰ νὰ συντηρήσῃ καὶ μίαν νεαρὰν παρισινήν μὲ τὴν
ὁποίαν συνέζη χωρὶς νὰ ἔχῃ συνάφην θρησκευτικῶν γάμων. Ὅταν εἰσῆχθη εἰς τὸ
θεραπευτήριον, οἱ γονεῖς του, ἠθέλησαν νὰ τὸν ἐγκλείσουν εἰς μοναστήριον.
Εἰς τοῦτο ἀντέστη ἡ νεαρὰ παρισινὴ ἣτις ἔδειξε πρὸς αὐτὸν μεγάλην ἀφοσίωσιν
κατὰ τὴν ἀσθένειάν του. Ὅπωςδὴποτε οἱ γονεῖς του ἐπωφελήθησαν τῆς κατα-
στάσεώς του καὶ τὸν συνέδεσαν μὲ αὐτὴν διὰ θρησκευτικοῦ γάμου. Κατὰ τὸ
1829 εἶχε πλέον ἀποκατασταθῆ ἡ ὑγεία του καὶ ἐπανήρχισε τὰς διαλέξεις του καὶ
τὴν συγγραφικὴν του ἐργασίαν. Κατὰ τὸ δωδεκαετὲς διάστημα μεταξύ τῶν ἐτῶν
1830 ἕως 1842 συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε 6 τόμους, οἵτινες φέρουν τὸν τίτλον
«Μαθημὰτα τῆς θετικῆς φιλοσοφίας». Καθώριζεν ἐν σχεδίῳ διαδοχικῶς τὸ πε-
ριεχόμενον ἐκάστου τόμου. Ἐπειτα ἠσχολεῖτο μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ περιεχο-
μένου εἰς μονήρεις περιπάτους ἐμπιστευόμενος τὰ πορίσματα τῶν στοχασμῶν του
εἰς τὴν ἐκτάκτως ἰσχυρὰν μνήμην του. Ὅταν δὲ ἐτελείωνε τὴν ἐπεξεργασίαν, διε-
τύπωνε ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐγγράφως τὸ περιεχόμενον ἐκάστου ἐκ τῶν τόμων.
Οἱ ἕξ αὐτοὶ τόμοι του κατατάσσονται εἰς τὰ οὐκ εὐκόλως ἀναγινωσκόμενα φιλο-
σοφικὰ συγγράμματα. Τὸ ὕφος εἶναι δυσκίνητον, μὲ πολλὰς ἐπαναλήψεις χωρὶς
καλλωπισμούς. Ἐκπλήσσει ὁμως τὸν ἀναγνώστην ἡ στερεότης τῆς συνθέσεως τῶν
νοημάτων καὶ ὁ πλοῦτος αὐτῶν, ἰδίως εἰς τοὺς τρεῖς τελευταίους τόμους εἰς οὓς
γίνεται λόγος περὶ τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Ὡς συμπλήρωμα τῶν 6 αὐτῶν
τόμων ἐξέδωκε τὸ 1844 τὸν «Λόγον περὶ τοῦ θετικοῦ πνεύματος» ὅστις ἀποτελεῖ
καὶ εὐκρινῆ περίληψιν τοῦ ὅλου τοῦ συστήματος.

Καθ' ὅλον τὸ ἐπίπονον διάστημα τῆς συγγραφῆς τῶν ἕξ τόμων δὲν εἶχε
ὁ Κόντ κατορθώσει νὰ βελτιώσῃ τὴν οἰκονομικὴν του κατάστασιν. Εἶχεν ἀπευ-
θυνθῆ εἰς τὸν Guizot παρακαλῶν αὐτὸν νὰ ἰδρῦσῃ εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλ-
λίας ἔδραν τῆς ἱστορίας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τὴν ὁποίαν αὐτὸς μόνον ἠδύ-
νατο νὰ καταλάβῃ. Ὁ Guizot ὁμως οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἔδωκε εἰς τὴν αἴτησίν
του ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ προσώπου ὅλως ἀγνώστου εἰς αὐτόν. Ἀργότερον ὁ
γάλλος πολιτικὸς ἐπροφασίσθη ὅτι τὸν εἶχε λησμονήσει. Ἡ δικαιολογία αὐτῆ
ὁμως τυγχάνει ὅλως ἀστήρικτος, διότι ἀπὸ τοῦ 1820 ἐπ' ἄρκετὰ ἔτη εἶχε μετὰ
τοῦ Κόντ ἐπανειλημμένας συνδιαλέξεις. Ἐπίσης ἀπέτυχον καὶ ἀπόπειραὶ του νὰ
καταλάβῃ καθηγητικὴν ἔδραν εἰς τὴν Πολυτεχνικὴν Σχολήν, ἣτις εἶχεν ἐν τῷ
μεταξὺ ἀναδιοργανωθῆ. Ἐδόθη εἰς αὐτὸν μόνον ἡ θέσις τοῦ ἐξεταστοῦ καὶ τοῦ
διδασκάλου τοῦ ἐποπτεύοντος τὰς ἐπαναλήψεις. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ταπεινὴν
αὐτὴν θέσιν ἐξεδιώχθη, ὅταν εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ἕκτου τόμου τῶν «Μαθημά-
των τῆς θετικῆς φιλοσοφίας» ἐξεφράσθη ἐναντίον τῆς μονομεροῦς νοοτροπίας
τῶν διδασκόντων τὰ μαθηματικὰ καθηγητῶν. Εἰς τὸν πρόλογον ἐκεῖνον ἔγραφεν
ὅτι παρῆλθε πλέον ἡ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν τὴν πρωτεύουσαν μεταξὺ τῶν ἐπι-
στημῶν θέσιν κατεῖχεν ἡ μαθηματικὴ ἐπιστήμη. Ἐφ' ὅσον κατορθώθη ἡ θετικὴ
ἐπιστημονικὴ μέθοδος νὰ ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τὰς συγκεκριμένας ἐπιστήμας τῆς βιο-

λογίας και κοινωνιολογίας, ἔχασε πλέον ἡ μαθηματικὴ ἐπιστήμη τὸ προνόμιον τῆς πρωταρχικότητος. Οἱ καθηγηταὶ τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς κατόπιν τούτου τὸν ἀπέλυσαν ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ ἐξεταστοῦ, καὶ ἔκτοτε πλέον συνετηρεῖτο ἀπὸ τὰ χρηματικὰ βοηθήματα τῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν του. Ὁ φιλόσοφος Τζὼν Στοῦαρτ - Μιλλ καὶ ὁ ἱστορικὸς Γκρότε εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὁ φιλόσοφος Λιτρέ ἐμερίμνησαν διὰ νὰ παρέχεται τακτικῶς εἰς αὐτὸν ἐν χρηματικὸν βοήθημα. Ὅλα ταῦτα τὰ γεγονότα εἶχον τὸ ἀποτέλεσμα νὰ προσβληθῇ ἀπὸ νέαν διανοητικὴν κρίσιν, κατόπιν τῆς ὁποίας τὸν ἐγκατέλιπε καὶ ἡ σύζυγός του. Εἰς τὴν κρίσιν του ταύτην ἔδωκε ἓνα ἰδιάζοντα καὶ μόνιμον σχεδὸν χαρακτῆρα ἢ κατὰ τὸ ἔτος 1844 γνωριμία του μετὰ τὴν νεαρὰν κυρίαν Clotilde de Vaux, ἣτις ἀπέθανε μετ' ὀλίγον κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1846. Ἡ συνάντησις του μετὰ τὸ πρόσωπον αὐτὸ ἐγένετο ἀφορμὴ, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, νὰ ἐκφράσῃ ἡ καρδιά του ὅλην τὴν συναισθηματικὴν τρυφερότητα τὴν ὁποίαν ἐνέκλειεν. Ἡ Clotilde de Vaux ὑπῆρξε διὰ τὸν Κόντ ὅτι ἡ Βεατρίκη διὰ τὸν Λάντην. Εἰς τὸ πρόσωπόν της καὶ εἰς τὴν ἀνάμνησίν της μετὰ τὸν θάνατόν της εἶχεν ὁ Κόντ τὴν αἴσθησιν ὅτι ἔβλεπε τὴν Ἀνθρωπότητα, τὸ «Μέγα ὄν», ὅπως ἔλεγεν, προσωποποιημένην. Ἡ συγκέντρωσις τῶν σκέψεών του εἰς τὴν μνήμην της ἦτο ἡ καθημερινή του προσευχή.

Ἡ παρεμβολὴ εἰς τὴν ζωὴν του τῆς γυναικείας αὐτῆς προσωπικότητος ὑπῆρξε τὸ ἔναυσμα διὰ νὰ ἐξαγαθῇ ἢ ἐπὶ ἔτη εἰς τὰ ἔγκατα τῆς ψυχῆς του ὑπολανθάνουσα ἐν καταπίεσει συναισθηματικότης καὶ θρησκευτικότης. Ἡ ἔκρηξις ἐκείνη ἔδωκε μίαν νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν του δραστηριότητα. Μέχρι τοῦ 1844 ἡ κυρία προσπάθειά του ἦτο νὰ συστηματοποιήσῃ τὸν κόσμον τῆς σκέψεως καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ ἀνθρώπινα ἀφορμώμενος ἀπὸ τὴν κοσμικὴν ὁλότητα. Τώρα ἀρχίζει νὰ ἀκολουθῇ μίαν ἀντίθετον πορείαν. Θέλει νὰ συστηματοποιήσῃ τὸν κόσμον τοῦ ἀνθρωπίνου συναισθήματος. Ἐπιδιώκει ἀφορμώμενος πλέον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐξηγήσῃ τὸν κόσμον καὶ νὰ ἰδρῦσῃ μίαν νέαν θρησκείαν εἰς ἀντικατάστασιν τῆς καθολικῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Εἰς ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν εἶχε ὁ Κόντ ἀπευθύνει εἰς τὸν Τζὼν Στοῦαρτ - Μιλλ τὴν 14 Ἰουλίου 1845, προανήγγελλε τὴν συγγραφὴν ἐνὸς νέου ἔργου τοῦ ὁποίου εἶχε καταρτίσει ἤδη τὸ σχέδιον. Ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὅτι εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ σχεδίου εἶχεν ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὸ ἔρωτικὸν βίωμα ἐξ ἀφορμῆς τῆς Clotilde de Vaux. Μετὰ τὴν συστηματοποίησιν τῶν ἰδεῶν, ἔλεγεν, ἦλθε πλέον ὁ καιρὸς νὰ προχωρήσωμεν εἰς μίαν συστηματοποίησιν τῶν συναισθημάτων καὶ εἰς τὴν ἰδρῦσιν μιᾶς νέας θρησκείας, τῆς θρησκείας τῆς ἀνθρωπότητος, τῆς ὁποίας μέγας ἀρχιερεὺς κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Πάπα θὰ ἀνεκηρύσσεται ὁ ἴδιος. Τὸ σχεδιασθὲν ἔργον συνεγράφη καὶ ἐξεδόθη εἰς τέσσαρας τόμους μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1851—1854 ὑπὸ τὸν τίτλον «Θετικὴ πολιτικὴ ἢ πραγματεία περὶ τῆς κοινωνιολογίας, ἐγκαθιδρῦναι τὴν θρησκείαν τῆς ἀνθρωπότητος». Ὁ Κόντ δὲν καθώριζε ἀπλῶς νέας θρησκευτικὰς πεποιθήσεις. Ἴδρυνε νέαν θρησκείαν, μετὰ πρακτικὸν λατρευτικὸν τύπον, μετὰ νέας ἑορτάς, μετὰ νέον ἑορτολόγιον, καὶ μετὰ ἰσραητικὸν σῶμα. Εἰς τὴν ἰδικήν μας ἑλληνικὴν περιοχὴν παρομοίᾳ ἀπόπειρα ἰδρῦσεως νέας θρησκείας εἶχε γίνεαι ἔκ μέρους τοῦ Θεοφίλου Καΐρη. Καὶ οὗτος ἴδρυνε νέαν θρησκείαν μετὰ τελετουργίας καὶ ἑορτάς. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ὁ Καΐρης τελῶν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ Θεϊσμοῦ ὠνόμαζε τὴν θρησκείαν του Θεοσέβειαν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Κόντ

είσαγομένη θρησκεία ἡγνώνει τελείως τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ. Τὸ ὑπέρτατον ὄν δι' αὐτὸν ἦτο ἡ «ἀνθρωπότης» τὴν ὁποίαν ὠνόμαζε τὸ «Μέγα ὄν». Τὸ Μέγα τοῦτο ὄν, πρέπει νὰ νοηθῆ ἀπαρτιζόμενον ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ὅσοι ζοῦν, ὅσοι ἔζησαν καὶ ὅσοι θὰ ζήσουν. Οἱ ἀποθανόντες θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν εἰς τὴν μνήμην τῶν ζώντων καὶ θὰ ἐνεργοῦν δι' αὐτῶν. Οἱ ζῶντες θὰ προπαρασκευάζουν μίαν καλυτέραν ζωὴν διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ ζήσουν. Τὰ συνθήματα τῆς νέας θρησκείας εἶναι ὁ ἔρως ὡς ἀρχή, ἡ τάξις ὡς βάσις καὶ ἡ πρόοδος ὡς σκοπός. Διὰ νὰ διευκολύνῃ τὴν διάδοσιν καὶ ἐκλαίκευσιν τῆς νέας θρησκείας ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1852 βραχίαιαν περιήληψιν τῶν δογμάτων τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Θετικιστικὴ κατήχσις».

Κατὰ τὴν μυστικιστικὴν περιόδον τῆς ζωῆς του ἀπὸ τοῦ 1844—1857 ὁ Κόντ ἐφήρμοσε τὸ σύστημα τῆς ὑπ' αὐτοῦ κληθείσης «διανοητικῆς ὑγιεινῆς». Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς εὐρυτάτας μελέτας εἰς ἃς εἶχεν ἐπιδοθῆ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, τώρα πλέον δὲν ἀνεγίνωσκε φιλοσοφικὰ βιβλία κανενὸς συγγραφέως. Ἀπησχολεῖτο μὲ τὴν συγγραφὴν τῶν ἔργων του, μὲ τὴν ἀκρόασιν ἰταλικῆς μουσικῆς, καὶ μὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἰταλικῆς καὶ ἰσπανικῆς ποιήσεως. Συγχρόνως ἐμερίμνα διὰ τὴν διάδοσιν τῶν ἰδεῶν του, διατηρῶν ἀλληλογραφίαν μὲ ἐνθέρμους ὁπαδοὺς του, οἵτινες εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἐπεχείρουν νὰ ἐφαρμόσουν πρακτικῶς τὴν διδασκαλίαν του ἰδρύοντες ὀργανώσεις, σωματεῖα καὶ λατρευτικοὺς οἴκους. Ἀνεγίνωσκε τὸ ψυχοφελὲς λατινιστὶ γραμμένον μεσαιωνικὸν σύγγραμμα «Μίμησις τοῦ Χριστοῦ» ἀντικαθιστῶν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ὅπου τὸ συνήντα μὲ τὸ ὄνομα «ἀνθρωπότης». Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐποχὴν τῆς ζωῆς του εἶδε μὲ θλίψιν του νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπ' αὐτοῦ ὁ Λιτρέ καὶ ἄλλοι ὁπαδοί του, ἰδίως ἀπ' ὅτου εἶχεν ἀνακηρύξει ἑαυτὸν μέγαν ἀρχιερέα τοῦ Μεγάλου ὄντος. Ὁ θάνατός του σχετίζεται μὲ μίαν περιπέτειαν, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασε ἀναζητῶν διάδοχον εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχιερωσύνης. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1849 εἶχε δεχθῆ ὡς μέλος τῆς «Θετικιστικῆς ἐταιρείας» τὸν ὑπολοχαγὸν τοῦ Πυροβολικοῦ Célestin de Blignières μαθητὴν του ἄλλοτε εἰς τὴν Πολυτεχνικὴν Σχολήν. Τὸν ἐξέλαβεν ὡς σκευὸς ἐκλογῆς καὶ τὸν προώριζε διὰ τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα τῆς νέας θρησκείας. Διὰ συνεχοῦς ἀλληλογραφίας ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1849 ἔδιδεν εἰς αὐτὸν συμβουλὰς ἐν τῇ μερίμνῃ του νὰ τὸν προπαρασκευάσῃ διὰ τὸ μελλοντικόν του εἰς τὴν θετικιστικὴν πίστιν ἀξίωμα. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἀπεδεικνύετο ὅτι ὁ ἐκλεκτός τοῦ Κόντ δὲν εἶχε μεγάλα πνευματικὰ χαρίσματα. Παρὰ τοῦτο ὅμως ἠθέλησε νὰ γράψῃ ἐν ἐκλαίκευτικὸν ἔργον περιέχον ἐν συντομίᾳ τὰ δόγματα τοῦ θετικισμοῦ. Ὁ Κόντ τὸν ἀπέτρεπε, διότι ἐφρόνει ὅτι ἐπερίττεινε νέον ἐκλαίκευτικὸν ἔργον, ἐφ' ὅσον ὁ ἴδιος εἶχεν ἐκδώσει τὴν «Θετικιστικὴν κατήχσιν». Ὁ Célestin de Blignières ὅμως μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψει τὰς ὑποδείξεις τοῦ Κόντ ἐξέδωκε τὸ ἐκλαίκευτικὸν βιβλίον καὶ τὸ ἀπέστειλεν εἰς αὐτόν. Ὁ Κόντ συγκατετέθη νὰ διακόψῃ τὴν «διανοητικὴν ὑγιεινὴν» του καὶ ἀνέγνωσε τὸ ἀποσταλὲν ἀντίτυπον, τὸ ὁποῖον οὐδόλως τὸν ἱκανοποίησεν. Ἐξέδωκεν ἀμέσως ἀπόφασιν δι' ἧς ἀμετακλήτως ἀπέκλεισε τὸν de Blignières ἀπὸ τὴν θετικιστικὴν ἐταιρείαν. Ἡ διάψευσις ὅμως αὕτη τῶν ἐλπίδων του καὶ ἡ παρακοῆ ἐνὸς ὁπαδοῦ τὸν ὁποῖον ἐθεώρει πιστόν, τοῦ ἐπροξένησε μεγάλην κατάθλιψιν ἣτις ἐπέφερε χειροτέρευσιν τῆς ὑγείας του. Ἡ ἀφοριστικὴ ἐπιστολὴ ἐγράφη ἀπὸ τὸν Κόντ τὴν 27 Ἰουνίου 1857, ὃ δὲ θά-

νατός του συνέβη την 5 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἐν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου του εἶχεν ἐκδώσει πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Καθολικὸν σύστημα τῶν ἀντιλήψεων, αἵτινες προσιδιάζουσι εἰς τὴν κανονικὴν κατάστασιν τῆς ἀνθρωπότητος». Ἐσχεδιάζεε προσέτι τὴν συγγραφὴν σειρᾶς ἔργων σχετικῶν μὲ τὴν ἠθικὴν, τὴν θετικιστικὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν πρώτην φιλοσοφίαν. Ὑπελόγιζεν ὅτι ἡ συγγραφὴ τῆς νέας αὐτῆς σειρᾶς θὰ ἀπῆιτι ἐργασίαν μιᾶς δεκαετίας.

Μετὰ τὴν σύντομον αὐτὴν περιγραφὴν τῆς ζωῆς τοῦ Κόντ ἀνασκοποῦντες αὐτὴν ἐν τῷ συνόλῳ τῆς δυνάμεθα νὰ τὴν ὑποδιαιρέσωμεν εἰς τρεῖς περιόδους.

Ἡ πρώτη περίοδος ἤτις φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 1822, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐχορίσθη ἀπὸ τὸν Saint-Simon, ἀποτελεῖ περίοδον προπαρασκευῆς.

Ἡ δευτέρα περίοδος τερματιζομένη τὸ 1844 πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἡ καθαρὸν θετικιστικὴ καὶ γόνιμος περίοδος τῆς δραστηριότητός του.

Ἡ τρίτη περίοδος τῶν 13 τελευταίων ἐτῶν 1844—1857 εἶναι ἡ μυστικιστικὴ οὐτοπιστικὴ περίοδος.

Ἐάν, θεωροῦντες ἤδη ἐν τῷ συνόλῳ τῆς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Κόντ, ἀναζητήσωμεν τὴν θεμελιώδη βᾶσιν ἐφ' ἧς οἰκοδομεῖται, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ φιλοσοφικοῦ θετικισμοῦ (positivismus). Κατὰ τὸν Κόντ ἡ θετικὴ φιλοσοφία στηριζομένη ἐπὶ τῶν πραγματικῶν δεδομένων εἶναι ἀπληλλυμένη ἀπὸ τὴν ἀρηνητικὴν κριτικὴν διάθεσιν, ἔχει ὀργανικότητα καὶ παρέχει ὀφέλιμον ἐξυτηρήσειν διὰ τὴν ζωὴν. Μᾶς δίδει γνῶσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἀποκτῶμεν τὴν ἰκανότητα νὰ κάμωμεν πρακτικὰς προβλέψεις. Ἀποστολὴ τῆς φιλοσοφίας εἶναι νὰ χειραγωγῆσῃ τὴν ἐπιστήμην διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τοὺς γενικοτάτους νόμους, οἵτινες διέπουν μὲ ἀναγκαιότητα τὰ φαινόμενα καὶ τὴν μετ' ἀλλήλων σύνδεσιν αὐτῶν. Ἡ σύνδεσις τῶν φαινομένων ἀποκαθίσταται κατὰ δύο τρόπους: 1ον Ὅταν τὰ φαινόμενα δίδονται ταυτοχρόνως, ἀναζητοῦμεν τοὺς νόμους τῆς ὁμογενείας των, οἵτινες εἶναι σχέσεις ἰσχύουσαι διὰ πολλὰς ομάδας φαινομένων. 2ον Ὅταν τὰ φαινόμενα μᾶς δίδονται ἐν διαδοχικῇ συνεχείᾳ, ζητοῦμεν νόμους οἱ ὁποῖοι διέπουν τὴν συνέχειάν των. Καθορίζομεν δηλαδὴ τὰς προϋποθέσεις, αἵτινες πρέπει νὰ προηγηθῶν, διὰ νὰ ἐμφανισθῇ κατόπιν τὸ ὑπὸ μελέτην φαινόμενον. Ἡ πρώτη ἐξήγησις εἶναι στατικῆς μορφῆς, ἡ δευτέρα δυναμικῆς. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις συνδέομεν τὰ φαινόμενα κατὰ τρόπον ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ προβλέψωμεν ἀσφαλῶς τὴν ἐμφάνισίν των. Διὰ τῆς τοιαύτης συνδέσεως ὄχι μόνον ἐξασφαλίζομεν τὴν πρόβλεψιν τῆς πορείας τῶν φαινομένων, ἀλλ' ἰκανοποιοῦμεν καὶ τὴν πρὸς ἐνότητα τάσιν τοῦ πνεύματός μας. Ἐπομένως ἡ φιλοσοφία ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ συνδέσῃ ὅλα τὰ δεδομένα εἰς ἐνιαίαν σύνδεσιν. Ἀποτελεῖ ἐκτροπὴν ἀπὸ τὴν ἀποστολήν τῆς νὰ θελήσῃ νὰ εὔρῃ τὰς πρώτας ἀρχὰς καὶ αἰτίας τῶν φαινομένων, ὅπως εἶχε ζητήσῃ ἡ μεταφυσικὴ. Δὲν πρέπει νὰ θέτωμεν ἐρωτήματα ἀναφερόμενα εἰς τὸ «διατί». Τὰ ἐρωτήματά μας πρέπει νὰ ἀναφέρονται εἰς τὸ πῶς, καὶ νὰ ἀναζητοῦν τοὺς γενικοὺς νόμους καὶ τύπους τῆς ἐμφάνισεως τῶν φαινομένων. Αὐτοὶ οἱ νόμοι καὶ οἱ τύποι θὰ μᾶς χρησιμεύσουν διὰ νὰ κάμωμεν ὀφελίμους διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ζωῆς μας προβλέψεις. Θὰ μετατρέπου τὴν γνῶσιν τὸ *savoir* εἰς δύναμιν *puvoir*.

Τυχᾶναι ἀφ' ἑαυτοῦ φανερὸν ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς ἐρεῦνης τῶν αἰτιῶν ἦτο μονομέρεια, ἤτις εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ παρασύρῃ τὸν Κόντ εἰς ὑπο-

δείξεις ἀντιστρατευομένας πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν πρόοδον καὶ ἔρευναν. Εἰς τὰ μαθηματικά ὁ Κόντ κατεπολέμησε μέχρι γελοιοποιήσεως τὸν ὑπὸ τοῦ Λαπλὰς εἰσαχθέντα λογισμὸν τῶν πιθανότητων, ὅστις σήμερον τόσον ἐποφελῶς χρησιμοποιεῖται εἰς πολλοὺς τομεῖς τῶν ἐπιστημῶν. Εἰς τὴν ἀστρονομίαν ἀπηγόρευεν ὁ Κόντ πᾶσαν ἔρευναν ἀναφερομένην εἰς τὴν φυσικὴν σύστασιν τῶν ἀστέρων καὶ ἀπέρριπτε πᾶσαν κοσμολογικὴν θεωρίαν προχωροῦσαν πέραν ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος. Εἰς τὴν φυσικὴν ἐδίδασκεν ὅτι εἶναι ἄσκοπος πᾶσα ἀπόπειρα νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὴν σύστασιν τῆς ὕλης. Ἐὰν ἡ ἐπιστήμη ἠκολούθει τὰς συστάσεις τοῦ Κόντ, δὲν θὰ ἔφθανεν εἰς τὰς ἐκπληκτικὰς ὡς πρὸς τὴν σύστασιν τοῦ ἀτόμου ἀνακαλύψεις. Εἰς τὴν βιολογίαν κατεπολέμηε τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως τῶν εἰδῶν καὶ εἰς τὴν κοινωνιολογίαν τὴν ἱστορικὴν ἐν σχέσει μὲ τὴν γένεσιν τῶν κοινωνιῶν ἔρευναν. Ἡ τόσον ἀντιεπιστημονικὴ τάσις τοῦ πνεύματός του προέρχεται ἀπὸ τὴν προσκόλλησίν του εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἔργον τῆς ἐπιστήμης εἶναι μόνον ἡ ἀνάλυσις τῶν φαινομένων, πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν νόμων συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους παράγονται. Ὁ Κόντ ἐδίδασκεν ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναχθῶμεν εἰς γενικωτάτους νόμους οἱ ὅποιοι νὰ ἔχουν ἀπόλυτον ἰσχύν. Ἀπέδιδεν εἰς τὴν γνῶσιν σχετικὴν μόνον ἀξίαν. Ἡ γνῶσις δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ πέραν ἀπὸ τὸν καθορισμὸν τῶν σχέσεων ὁμογενείας καὶ διαδοχῆς. Ἡ γνῶσις δὲν ἔχει ἀπόλυτον ἀλλὰ σχετικὴν ἀξίαν, διότι τὸ ὅλον σύστημα τῆς γνώσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς μεταξὺ τοῦ ὄργανισμοῦ μας καὶ τοῦ περιβάλλοντος σχέσεως. Ἐπὶ πλέον ἡ γνῶσις μας ἔχει ἐξάρτησιν ὅχι μόνον ἀπὸ τὸ περιβάλλον ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὄργανισμοῦ τοῦ ὑποκειμένου. Διὰ τῆς ἀντιλήψεως του αὐτῆς ἰδρύει ὁ Κόντ τὴν βιολογικὴν περὶ τῆς γνώσεως θεωρίαν, τὴν ὁποίαν σήμερον ἀκολουθοῦν πολλοὶ ὄπαδοὶ τοῦ ἐπιστημονισμοῦ. Ὡς τρίτον παράγοντα τῆς σχετικότητος τῆς γνώσεως βλέπει τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἀνθρώπινον ὑποκείμενον μὲ τὴν πάροδον τοῦ ἱστορικοῦ χρόνου ἀναπτύσσεται καὶ βελτιοῦται. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ βελτίωσις αὕτη ἔχει ἀντίκτυπον καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς γνώσεως, συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ γνῶσις ἔχει ἱστορικὸν χαρακτῆρα. Ἡ μορφή τῆς γνώσεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἀνάγκας καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐνυπάρχει μία ἀντίφασις εἰς τὰς σκέψεις τοῦ Κόντ. Ἐνῶ εἶχε ἐκκινήσει μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ σύμπαντος, μὲ τὴν σπουδαιότητα τῶρα τὴν ὁποίαν ἀποδίδει εἰς τὴν ἱστορικότητα τῆς γνώσεως, ὑποτάσσει τὴν ἔννοιαν τοῦ σύμπαντος εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνθρώπου. Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν τὴν εὐρίσκομεν κυριαρχοῦσαν ἐπὶ τοῦ πνεύματός του κατὰ τὴν μυστικιστικὴν περίοδον τῶν 13 τελευταίων ἐτῶν τῆς ζωῆς του.

Ἐκτὸς τῆς ἐννοίας τοῦ φιλοσοφικοῦ θετικισμοῦ σπουδαία συστατικὰ στοιχεῖα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Κόντ εἶναι τρία, ἡ θεωρία του περὶ τῶν τριῶν σταδίων δι' ὃν διέρχεται ἡ ἀνθρωπότης, ἡ ταξινόμησις τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἡ διαφύρωσις τῆς κοινωνιολογίας εἰς αὐτοτελῆ ἐπιστήμην. Ἡ περὶ τοῦ νόμου τῶν τριῶν σταδίων διδασκαλία εἶναι παγκοίνως γνωστῆ. Ἡ ἀνθρωπίνῃ σκέψις, διδάσκει ὁ Κόντ, διέρχεται διαδοχικῶς διὰ τριῶν σταδίων. Τὸ πρῶτον εἶναι τὸ θεολογικόν. Κατ' αὐτὸ ὁ ἀνθρώπος ἐκλαμβάνει τὰ φυσικὰ φαινόμενα ὡς παραγόμενα διὰ τῆς ἀμέσου καὶ συνεχοῦς ἐνεργείας ὑπερανθρώπινων ὄντων, τῶν ὁποίων ἡ αὐθαίρετος ἐπέμβασις ἐξηγεῖ πᾶσαν ἐν τῇ φύσει ἐπισυμβαίνουσαν διάσπασιν τῆς κανονικῆς τάξεως.

Τὸ δεύτερον εἶναι τὸ μεταφυσικόν. Κατ' αὐτὸ τὰ «ὑπερανθρώπινα» ὄντα ἀντικαθίστανται ὑπὸ «τῶν ἀφηρημένων δυνάμεων καὶ ἰδιοτήτων», ὅπως εἶναι ἡ χημικὴ δύναμις, ἡ ζωτικὴ δύναμις κτλ. Ὅπισω ἀπὸ κάθε ὁμάδα ὁμοειδῶν φαινομένων τοποθετεῖται μία πλάσματικὴ ἀντίστοιχος δύναμις. Τὸ τρίτον στάδιον εἶναι τὸ θετικόν. Κατ' αὐτὸ ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις δὲν ζητεῖ πλέον νὰ ἀνευρεῖ τὰς πρώτας αἰτίας τῶν φαινομένων. Ἀρκεῖται νὰ μελετᾷ τὰ φαινόμενα, διὰ νὰ ἀνευρίσκῃ τοὺς σταθεροὺς νόμους συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους ἐμφανίζονται. Συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῶν τριῶν σταδίων βλέπει ὁ Κόντ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως προχωροῦσαν κατ' εὐθύγραμμον πορείαν, ἀντιστοίχως δὲ πρὸς αὐτὴν διαμορφοῦνται τὰ πολιτεύματα καὶ ὁ πολιτισμός. Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Κόντ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ κατὰ πάντα ἀκριβής. Τὰ δεδομένα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως εἶναι περίπλοκα καὶ δὲν ὑποτάσσονται εἰς τὸ σχῆμα ὅπερ θέλει νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς αὐτὰ ὁ Κόντ. Εἰς πᾶσαν ἱστορικὴν ἐποχὴν ἐμφανίζονται στοιχεῖα καὶ τῆς θεολογικῆς καὶ τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς θεικτικῆς νοοτροπίας. Ἐπὶ παραδείγματι αἱ ἔννοιαι τῆς δυνάμεως, τῆς αἰτίας, τοῦ νόμου, τοῦ χρόνου, καίτοι ἔχουν θεολογικὴν προέλευσιν, ὅμως ἀποτελοῦν καὶ σήμερον θέματα ἐπιστημονικῆς σπουδῆς. Ἡ θεολογικὴ σκέψις εἰς μεγάλους ἐπιστήμονας, ὅπως ὁ Καρτέσιος καὶ ὁ Λάιμπνιτς, ἐμφανίζεται ἀδιασπᾶστος συνδεδεμένη μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν. Ὁ Καρτέσιος ἐστήριξε τὴν θεμελιώδη ἰδέαν τῆς φυσικῆς του, δηλαδὴ τὴν σταθερότητα τῆς ποσότητος τῆς κινήσεως εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀμεταβλήτου τῆς θείας οὐσίας. Ὁ Λάιμπνιτς ἀνήγε τὴν ἀρχὴν τῆς διατηρήσεως τῆς δυνάμεως εἰς μίαν ἀπόφασιν τῆς θείας σοφίας.

Τὸ δεύτερον σημαντικὸν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ θεικτικισμοῦ στοιχεῖον εἶναι ἡ ταξινομήσις τῶν ἐπιστημῶν. Ὁ Κόντ ἐφρόνει ὅτι αἱ διάφοροι ἐπιστήμαι εἶναι χωρισμέναι διὰ διαφορῶν, αἵτινες ἀνθίστανται εἰς πᾶσαν πρὸς ἐνοποίησιν προσπάθειαν. Εἶναι ἀδύνατον, ἔλεγε, νὰ ἀναγάγωμεν τὴν κοινωνιολογίαν εἰς τὴν βιολογίαν καὶ τὴν βιολογίαν εἰς τὴν χημείαν. Ἡ ἀποστολὴ τῆς φιλοσοφίας συνίσταται εἰς τὴν σπουδὴν ἀπὸ γενικωτάτης ἀπόψεως τῶν ἐπιστημῶν καὶ εἰς τὴν συνταξιθέτησιν τῶν πορισμάτων των. Εἶναι δυνατὴ κατὰ τὸν Κόντ μία ἱεραρχικὴ ταξινόμησις τῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενικότητος καὶ ἀπλότητος τῶν θεμάτων ἅτινα ἐξετάζουν. Συμφώνως πρὸς τὸ κριτήριον τοῦτο ὡς πρώτην κατὰ τὴν ἀπλότητα καὶ γενικότητα ἐπιστήμην τάσσει εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ταξινομήσεως τὰ μαθηματικά, εἰς τὴν δευτέραν βαθμίδα τοποθετεῖ τὴν ἀστρονομίαν, εἰς τὴν τρίτην τὴν φυσικὴν, εἰς τὴν τετάρτην τὴν χημείαν, εἰς τὴν πέμπτην τὴν βιολογίαν καὶ εἰς τὴν ἕκτην τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν κοινωνιολογίαν. Ἡ περισσότερον ἀφηρημένη ἐπιστήμη εἶναι τὰ μαθηματικά, ἡ περισσότερον συγκεκριμένη ἡ κοινωνιολογία. Τὴν τελευταίαν αὐτὴν ἐπιστήμην τὴν ὠνόμαζε κατ' ἀρχὰς «κοινωνικὴν φυσικὴν». Πρὸς ἀποφυγὴν ὅμως συγχύσεων κατὰ τὸ 1838 ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα Sociologia Κοινωνιολογία. Αὕτη ἐξετάζει τὸν κοινωνικὸν βίον καὶ εἰς αὐτὴν συμπεριλαμβάνονται τὰ θέματα ἅτινα μελετοῦν ἡ ψυχολογία, ἡ πολιτικὴ οἰκονομία καὶ ἡ ἠθικὴ. Ἡ κοινωνιολογία σπουδάζει τὰ θέματά της ἀπὸ δύο ἐπόψεων. Πρῶτον λαμβάνει ὡς θέμα τῆς ἐρεῦνης της τὴν ἐξακριβῶσιν τῶν σταθερῶν συνθηκῶν τῆς υπάρξεως τῆς κοινωνίας. Ἡ τοιαύτη θεώρησις ἀποτελεῖ τὴν κοινωνικὴν στατικὴν. Δεύτερον ἐξακριβώνει τοὺς νόμους τῆς προοδευτικῆς ἀναπτύ-

ξεως τῆς κοινωνίας. Ἡ τοιαύτη θεώρησις ἀποτελεῖ τὴν κοινωνικὴν δυναμικὴν. Ἡ κοινωνικὴ στατικὴ εἶναι θεωρία περὶ τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ κοινωνικὴ δυναμικὴ εἶναι θεωρία περὶ τῆς κοινωνικῆς προόδου. Τὴν ἠθικὴν κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἐντάξει ὁ Κόντ εἰς τὴν κοινωνιολογίαν. Κατὰ τὴν τελευταίαν ὅμως μυστικιστικὴν περιόδον τῆς ζωῆς του τὴν ἐθεώρησεν ὡς αὐτοτελῆ ἐβδόμην ἀνεξάρτητον ἐπιστήμην. Ὡς πρὸς τὴν γένεσιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, διαφωνῶν ὁ Κόντ πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ φιλελευθέρου ἀτομισμού τῆς ἐποχῆς τῆς διαφωτίσεως, διδάσκει ὅτι μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχει ὡς πρωτογενὲς δεδομένον τὸ κοινωνικὸν συναίσθημα, ὅπερ ἐκδηλοῦται ὡς συμπάθεια καὶ ὡς φιλαλληλία *altruismus*. Ἡ ἔννοια τῆς ὠφελείας δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς πρωταρχικὸν κίνητρον. Ἡ ὠφέλεια εἶναι κάτι πού συλλαμβάνεται διὰ τῆς διανοήσεως. Τὸ συναίσθημα προηγεῖται τῆς γνώσεως καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ συναίσθημα εἶναι ἀνεπτυγμένον εἰς τὴν γυναῖκα, αἱ γυναῖκες ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τῆς ὁποίας ἡ πρωταρχικὴ μορφή εἶναι ἡ οἰκογένεια. Ἡ ὑψηλότερα κοινωνικὴ ἰδέα εἶναι κατὰ τὸν Κόντ ἡ ἰδέα τῆς ἀνθρωπότητος. Αὐτὴν ὑψώνει κατὰ τὴν τελευταίαν περιόδον τῆς ζωῆς του εἰς ἀντικείμενον θρησκευτικῆς λατρείας.

Καὶ ἡ ταξινόμησις τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Κόντ ἐλέγχεται ὡς σχηματισθεῖσα ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς θεωρίας περὶ τῶν τριῶν σταδίων. Ἡ ἀντικειμενικὴ ἐξέτασις τῶν πραγμάτων δεικνύει ὅτι αἱ μετὰξὺ τῶν ἐπιστημῶν σχέσεις εἶναι περιπλοκοί. Αἱ μαθηματικαὶ ἐπιστήμαι εἶναι βοηθητικαὶ δι' ὅλας τὰς ἐπιστήμας, ἐπηρεάζονται ὅμως κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν των ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν. Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἡ ἀνάπτυξις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔθεσε προβλήματα ἅτινα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μαθηματικοῦ λογισμοῦ. Αἱ σημεριναὶ πρόοδοι εἰς τὴν μικροφυσικὴν ἐγένοντο αἰτία νὰ τελειοποιηθῆ ὁ λογισμὸς τῶν πιθανοτήτων καὶ νὰ ἀναπτυχθῆ ἡ στατιστικὴ.

Κατὰ μίαν τραγικὴν εἰρωνεῖαν τὸ οἰκοδόμημα τὸ ὁποῖον ἐχαρακτήριζεν ὁ Κόντ ὡς ἐμπραγματώσιν τοῦ θετικιστικοῦ πνεύματος ἐπέπρωτο νὰ ἐπιστεγασθῆ ἀπὸ μίαν ἀποκορύφωσιν ἐξ ὀλοκλήρου οὐτοπιστικῆν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ Κόντ ἐνεφάνισεν ἓν οὐτοπιστικὸν θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν πρόγραμμα. Διὰ νὰ ἐπικρατήσῃ ὁ θετικισμὸς, εἶπεν ὁ Κόντ, μᾶς χρειάζεται ἡ ἐγκαθίδρυσις νέας πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς τάξεως. Σχεδιάζει καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ὁ Πλάτων, μίαν ἰδεώδη πολιτείαν. Ἡ πολιτεία του εἶναι μία κοινωνιοκρατία εἰς τὴν ὁποίαν διακρίνει, συνεχίζων ἀντιλήψεις διατυπωθείσας ἀπὸ τὸν Σαιντ· Σιμόν, τέσσαρας κοινωνικὰς τάξεις. Τὴν πρώτην ἀποτελοῦν οἱ πατριῖοι. Εἰς αὐτοὺς κατατάσσονται οἱ τραπεζίται, οἱ βιομήχανοι, οἱ μεγάλοι γαιοκτῆμονες. Αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὰ ὄργανα τῆς θρέψεως καὶ τῆς συντηρήσεως τῆς κοινωνίας. Ὁ πλοῦτός των τοὺς προφυλάττει ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν. Αὐτοὶ ἐπιμελοῦνται διὰ νὰ ὑπάρχουν ἀγαθὰ παρέχοντα εἰς ὅλους τὰ μέσα διὰ νὰ μετέχουν εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν. Τὴν δευτέραν τάξιν ἀποτελοῦν οἱ φιλόσοφοι. Αὐτοὶ ἔχουν εἰς τὰς χεῖράς των τὴν ἐπιστήμην, τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Μεγάλου ὄντος δηλ. τῆς ἀνθρωπότητος. Αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὰ ὄργανα τοῦ λόγου καὶ τῆς σκέψεως. Σύμφωνα δὲ μετὰ τὰς ὑποδείξεις των πρέπει νὰ διοικοῦν οἱ πατριῖοι. Τὴν τρίτην τάξιν ἀποτελοῦν αἱ γυναῖκες, αἵτινες ἔχουν τὴν ἀποστολὴν νὰ κρατοῦν ἀκμαίαν τὴν δύναμιν τοῦ συν-

αισθήματος, να διατηροῦν ἄσβεστον τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης, τῆς συμπαθείας καὶ τοῦ ἄλτρουϊσμοῦ. Τὴν τετάρτην τάξιν ἀποτελοῦν οἱ προλετάριοι ἐργάται. Αὐτοὶ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἐνεργείας, ἣτις ἀναπτύσσει τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν τεχνικὴν πρόδον. Μία στενὴ συμπάθεια θὰ ὑπάρχῃ μεταξύ τῶν φιλοσόφων, γυναικῶν καὶ προλεταρίων. Διὰ τὸ νὰ περιορίζουν τὴν αὐθαιρέσιαν τῶν πατρικίων οἱ προλετάριοι θὰ διαθέτουν δύο μέσα, τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν.

Ἐκαστὸν Κόντ προχωρεῖ εἰς ρύθμισιν τῆς κοινωνικοπολιτικῆς ζωῆς εἰς διεθνή κλίμακα. Ἡ βᾶσις τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς θὰ εἶναι ἡ οἰκογένεια ἀποτελουμένη ἐξ 7 μελῶν. Διὰ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην προέβλεπε τὴν ἴδρυσιν 17 δημοκρατιῶν, διὰ δὲ ὁλόκληρον τὴν ὑφήλιον τὴν ἴδρυσιν 500 κρατῶν. Ἐκαστον κράτος καὶ ἐκάστη δημοκρατία θὰ ἔχῃ πληθυσμὸν 300.000 οἰκογενειῶν. Ἡ πραγματοποιήσις τῆς μεταβάσεως εἰς τὴν νέαν τάξιν θὰ ἀνατεθῇ εἰς ἕκαστον κράτος εἰς δικτατορικὴν τριανδρίαν ὡς ἐκτελεστικὸν σῶμα καὶ εἰς συνέλευσιν ἐκ 200 μελῶν. Ἐκαστος ἐκ τῶν πατρικίων θὰ ἔχῃ ὑπὸ τὴν διοίκησιν του 35 ἢ 60 ἢ 70 προλεταρίου, ἀναλόγως τῆς ἐνασχολήσεώς του εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ τὴν βιομηχανίαν ἢ τὴν γεωργίαν. Δι' ἕκαστον κράτος ἀρκοῦν πέντε χιλιάδες ὑπάλληλοι, ἐξ ὧν 2)5 θὰ εἶναι πολιτικοὶ τὰ δὲ 3)5 στρατιωτικοὶ ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως εἰς τὴν ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Εἰς ἕκαστον κράτος θὰ εἶναι ἰδρυμένοι ναοὶ εἰς οὓς οἱ φιλόσοφοι θὰ παρέχουν τὴν ἐκπαίδευσιν. Διὰ τὴν Γαλλίαν προεβλέπετο ἡ ἴδρυσις 500 ναῶν μὲ 5000 φιλοσόφους. Οἱ φιλόσοφοι θὰ ἔχουν εἰς χεῖράς των τὴν ἐκπαίδευσιν, ἣς ἡ ὑποχρεωτικὴ διάρκεια θὰ εἶναι 7 ἔτη. Εἰς ἕκαστον ναὸν θὰ ὑπάρχῃ βιβλιοθήκη ἐξ 100 τόμων. Ἐκ τούτων 10 τόμοι θὰ εἶναι ποιητικὰ ἔργα, 20 φιλοσοφικὰ καὶ οἱ λοιποὶ 70 θὰ περιέχουν ἐκλεκτικῶς τὰς γνώσεις, αἵτινες ἀξίζει νὰ μελετῶνται. Ἐκ τῶν φιλοσόφων θὰ λαμβάνονται καὶ οἱ ἱερεῖς. Προϊστάμενος τῆς ἱερατικῆς τάξεως θὰ εἶναι εἰς μέγας ἀρχιερεὺς μὲ ἔδραν τὸ Παρίσι. Ὡς συμβουλευτικὸν σῶμα θὰ εἶναι γῦρο του 7 ἀρχιερεῖς ἀντιπροσωπεύοντες τὴν Ἰταλίαν, Ἰσπανίαν, Βρετανίαν, Γερμανίαν, καὶ τὰς ἀποικιακὰς χώρας. Ὁ Κόντ ὥριζεν ὡς προσωρινὴν ἑναρξιν τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ σχεδίου του τὸ ἔτος 1855. Ὑπελόγιζεν ὅτι διὰ τὸ ἐπιβληθῆ τὸ πρόγραμμα του εἰς τὴν Εὐρώπην ἐχρειάζοντο 7 ἔτη, εἰς δὲ τὰς ὑπολοίπους χώρας 4 ἔτη. Ἐξ ἴσου οὐτοπιστικὸν εἶναι καὶ τὸ σχέδιον τῆς ἀναμορφώσεως τῆς θρησκευτικῆς τάξεως. Εἰς τὴν θέσιν τῆς θεότητος ἐνθρονίζει ὁ Κόντ τὴν ἀνθρωπότητα, ἣν ὀνομάζει τὸ Μέγα ὄν. Τὴν ὅλην λατρείαν ἔχει εἰς χεῖράς του ὁ μέγας ἀρχιερεὺς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπάγονται οἱ ἀνὰ τὴν χώραν ὑπηρετοῦντες ἱερεῖς καὶ φιλόσοφοι. Ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως καὶ τῶν φιλοσόφων εἶναι χωρισμένη ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν τῆς δικτατορικῆς τριανδρίας εἰς ἣν ὑπάρχουσιν οἱ πατρικοὶ. Τὸ δόγμα τῆς νέας θρησκείας εἶναι ἀγάπη, τάξις καὶ πρόοδος. Τὸ ἡμερολόγιον μεταρρυθμίζεται κατὰ τρόπον ὥστε τὸ ἔτος ἀποτελεῖται ἀπὸ 13 μῆνας, ἕκαστος δὲ μὴν ἀπὸ 4 εβδομάδας. Ἐκάστη ἐκ τῶν 7 ἡμερῶν τῆς εβδομάδος λαμβάνει τὸ ὄνομα της ἀπὸ τὸν Ὅμηρον, τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Καίσαρα, τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, τὸν Κάρολον τὸν Μέγαν, τὸν Λάντην καὶ τὸν Καρτέσιον. Αἱ Κυριακαὶ εἶναι ἀφιερωμένα εἰς ἐορτὰς πρὸς τιμὴν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰς αὐτοὺς κατατάσσονται ἐκτὸς τῶν μεγάλων ἐπιστημόνων καὶ πολιτικοὶ ὅπως ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Σκιπίων, θρησκευτικαὶ προσω-

πικότητες ὅπως ὁ Ἀβραάμ, ὁ Μωϋσῆς, ὁ Σολομών, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ Μωάμεθ, ὁ Ἅγιος Βερνάρδος καὶ ἐφευρέται ὅπως ὁ Γουτεμβέργιος καὶ ὁ Μογκολφιέρ κτλ. Εἰς ἕκαστον ναὸν ὑπάρχει θυσιαστήριον καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς ἀνθρωπότητος ὑπὸ μορφὴν γυναικὸς μὲ βρόφος εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς. Θεσπίζει προσέτι ὁ Κόντ 7 κοινωνικὰ μυστήρια ἅτινα εἶναι ἡ γέννησις, ἡ ὑψησις εἰς τὰ 14 ἔτη, ἡ εἰσοδοχὴ κατὰ τὸ 21ον, ὁ προορισμὸς εἰς τὸ 28ον ἔτος, ὁ γάμος διὰ τοὺς ἄνδρας εἰς τὸ 28ον καὶ διὰ τὰς γυναῖκας εἰς τὸ 21ον, ἡ ὥριμότης εἰς τὸ 42ον, ἡ ἀποχωρήσις εἰς 63ον, ἡ μεταλλαγή καὶ μετὰ ἑπτὰ ἔτη ἡ ὑψίστη καθιέρωσις.

Κλείοντες τὴν συνοπτικὴν ἔκθεσιν τῶν φιλοσοφημάτων τοῦ Κόντ διαπιστοῦμεν ὅτι ὁ θετικισμὸς ἀποτελεῖ μίαν φάσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψεως ἡ ὁποία ἔχει πλεόν ξεπερασθῆ. Οὐδεμία προσπάθεια γίνεται σήμερον διὰ τὴν ἐπαναβίωσίν τῆς εἰς τὴν μορφὴν εἰς ἣν τὴν εἶχε μορφοποιήσει ὁ Κόντ. Ὁ σύγχρονος νεοθετικισμὸς ἐπιχειρεῖ μόνον νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὸ ἀντιμεταφυσικόν του στοιχείον. Ὁ θετικισμὸς κατατάσσεται εἰς τὰς πλάνας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ὑπῆρξε ὅμως πλάνη διδακτικὴ διὰ τὴν ἐξέλιξιν. Αἱ ἀκρότητές του μᾶς διδάσκουν ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν μὲ διαρκῆ ἄρνησιν, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ περιφρονήσωμεν τὴν συναισθηματικὴν πλευρὰν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως οὐδὲ νὰ ἀδιαφορήσωμεν διὰ τὴν μοῖραν τῆς ἀνθρωπότητος.